

БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМНІҢ БАСҚАРУШЫЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ПРОБЛЕМА

Қалиева К.М¹, п.ғ.к., профессор

Ғабиден Р², магистрант

^{1,2}Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ, Алматы, Қазақстан

e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

Андатпа. Мақалада отандық және шетелдік ғалымдардың басқарушылық құзыреттілікті қалыптастыру мәселесі бойынша жұмыстары талдауға алынады; «болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігі» ұғымының мазмұны кәсіби-педагогикалық білім беруге қатысты құзыреттілік тәсілдің ғылыми қағидаларына сәйкес анықталады.

Қазіргі мектеп жаңа материалды түсіндіріп, жұмысын ұйымдастыра алуға қабілеттілікпен қатар, оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін сауатты басқара алатын мұғалімдерді қажет етеді. Сөз мұғалімнің жаңа рөлі - оқушының кепілдендірілген білім деңгейін қамтамасыз етуге қабілетті мұғалім-менеджер туралы, яғни болжамдалып алдына белгіленген нәтижеге жоспарланған уақытта және белгіленген ресурстар шығындарымен қол жеткізуі туралы. Авторлар пікірінше, болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін жоғары оқу орындарында маманның кәсіби дайындығының құрамдас бөлігі ретінде қалыптастыру өзекті мәселе.

Тірек сөздер: құзыреттілік, басқарушылық құзыреттілік, құзыреттілік тәсіл, басқарушылық құзыреттілікті қалыптастыру, болашақ мұғалімнің кәсіби дайындығы, педагог-менеджер.

Болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттіліктерін қалыптастыру проблемасы білім беру жүйесінің жаңа әлеуметтік қажеттіліктерімен байланысты. Білім берудің мақсаты оқушыларды жалпы мәдени, жеке және танымдық дамыту, негізгі құзыреттілікті, яғни оқуға қабілеттілікті қамтамасыз ету.

Инновациялық экономиканың, нарықтық қатынастардың дамуына байланысты білім беру жүйесінде ауқымды өзгерістер орын алуда, құзыреттілікке негізделген жалпы білім берудің жаңа білім беру стандарттары әзірленіп енгізілуде; ақылы білім берудің кең спектрін ұсынатын оқу орындарының түрлері көбеюде; білім берудің мақсаттары мен оларды жүзеге асыру жолдары жөніндегі түсініктер кеңейе түсуде.

Білім беру жүйесі өзінің дамуының жаңа кезеңіне аяқ басты, бұл мұғалімнің жетістігі критерийлерін; мұғалім мен білім беру кеңістігінің субъектілері арасындағы құқықтық қатынастарды; мектеп, отбасы, қоғам, мемлекет, мұғалім мен оқушының өзара байланысының сипатын өзгертуді талап етеді.

Заманауи білім беруді дамыту жағдайында әртүрлі саладағы білімдердің энциклопедиялық жиынтығын есте сақтаудан гөрі, «әмбебап оқу іс-әрекеттерін» меңгеруге баса назар аудару қажеттігі алға шығуда. Оқу іс-әрекеттерінің әмбебап сипаты олардың коммуникативтік, пәнаралық, көппәндік сипатта болуынан көрініс береді және өз кезегінде жеке тұлғаның

жалпы мәдени, тұлғалық, сондай-ақ танымдық дамуы мен өздігінен дамуының тұтастығын қамтамасыз етеді; білім беру процесінің барлық кезеңдерінің сабақтастығын реттеп отырады.

Уақыттың жаңа талаптары мен болашақ мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіндегі жаңа экономикалық жағдайларды ескере отырып көп нәрсені қайта ой елегінен өткізу қажеттігі туындайды. Бұл жағдайдан мұғалімнің басқарушылық іс-әрекеті де тыс қалмауы тиіс, яғни ол зерттелуге тәуелді проблема ретінде емес, білім беру кеңістігінің көптеген субъектілерінің өз өкілеттіктері шегінде өзара әрекеттесуі проблемасы ретінде қарастырылуы қажет.

Білім беру жүйесіндегі барлық өзгерістер нарықтық экономика процестерін ескере отыра жаңа нормативтік-құқықтық базаны қалыптастыру негізінде жүзеге асырылады. Білім беруді модернизациялау жағдайында мұғалімнің кәсіби рөліне тәжірибелік іс-әрекеттегі жүйелік- белсенділік тәсіліне негізделген жаңа талаптар қойылады. Мұғалімнің басқару құзыреттілігі білім беруді модернизациялау жағдайында оқушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруға негіз болады.

Қазіргі уақытта зерттеушілер мұғалімнің кәсіби іс-әрекетіндегі әр түрлі басқару аспектілерін зерттеу үстінде, атап айтқанда: басқарудағы мұғалімнің рөлі (Ю.В.Васильев, И.Б.Сенновский, В.П.Симонов, В.А.Сластенин, Т.И.Шамова, В.А.Якунин және т.б.); мұғалімнің басқару құзыреттіліктерін дамытудың әлеуметтік-педагогикалық шарттары (И.Б.Сенновский., В.А.Канн-Калик, Ф.Марек, О.Н.Мезина, М.А.Рубин, С.П.Дмитриев және т.б.); мұғалімнің басқару құзыреті мен мәдениеті (О.С.Августимова, Л.Д.Андреева, О.Ю.Заславская, М.А.Кононенко және т.б.).

Көптеген зерттеушілер (И.В.Суркина, Г.О.Рощина және т.б.) болашақ мұғалімдердің ұйымдастырушылық-басқарушылық, жобалаушылық-басқарушылық біліктерін зерттеуге қызығушылық танытуда. Көтеріліп отырған мәселенің әртүрлі қырлары мұғалімнің менеджер ретіндегі қарым-қатынас психотехнологиялары шеңберінде қарастырылады (Е.В.Руденский Т.С. Панина.).

Ал Т.М. Батарова зерттеулерінде мұғалімнің іс-әрекетіндегі басқарушылық қарым-қатынастың рөлі сыныптағы педагогикалық процесті сапалы ұйымдастырудың факторы ретінде қарастырылса [1], Л.Р.Тицкая және басқалары басқарушылықты мұғалімнің кәсіби дайындығының құрамы ретінде зерттеуді көздеген[2].

Құзыреттілікке негізделген парадигма шеңберінде болашақ мұғалімдерді сапалы даярлау өзекті мәселе екендігі күмән тудырмайды. Кәсіби құзыреттіліктің жалпы тұжырымдамасы маманның еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігі, жұмыс берушінің сұраныстарына жауап беруі және белгілі бір әрекеттерді жоғары сапалы орындауға дайын болуы тұрғысынан қарастырылады.

Бұл тұрғыда алғанда мұғалімнің құзыреттілігі әртүрлі сипаттамаларға ие. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі педагогикалық тәжірибеден

(тәжірибеден), өзін-өзі дамытудың жоғары мотивациясынан және келесі бағыттардан тұратын кең ауқымды құзыреттіліктерден тұрады:

- оқытылатын пәннің тақырыбы мен көлемі (техникалық, гуманитарлық, жаратылыстану, ақпараттық);
- пәнді оқыту, оның мазмұнын қалыптастыру және әдістемелік қамтамасыз етудегі ұсынылымдар;
- жалпы білім беру (пәнаралық мета-білім);
- балалар психологиясы, жеке тұлға, әлеуметтік психология;
- педагогикалық ортадағы коммуникативті қарым-қатынас;
- педагогикалық басқару (оқу процесі, оқу іс-әрекеті, өзін-өзі дамыту, оқу орны, кадрлар және т.б.);
- мұғалімнің шығармашылық жұмысы мен ұсыныстарынан тұратын жобалық- инновациялық технологиялар мен оқыту әдістемесі.

Қазіргі оқушылар мектептің орта буынынан бастап өмірдегі жоғары ақпараттық даму жағдайында өздеріне «біз неге бұл немесе басқа пәнді оқуымыз керек?» деген сұрақ қоя бастады. Барлық пәндер бойынша жақсы бағалар мен барлық оқыту салалары бойынша қажетті белсенділіктің көрінісі білім алушылар арасында жиі кездесе бермейді. Болашақта олар жоспарлаған қызмет саласы үшін алынған білімдер мен дағдылардың маңыздылығы шешуші маңызға ие, пәндер «қажетті» және «қажетсіз» болып бөлінеді және әдетте, бұл гуманитарлық, техникалық- технологиялық немесе жаратылыстану циклі пәндерінің бірі.

Бұл ретте, оқытудың қызметтері мен бағыттарының өзгеруіне байланысты пән мұғалімі кіріктіруші ретінде көрінуі қажет [3], бұл оқушының потенциалды қызығушылығын оятып, оларды пәндік білімдермен және дағдылармен, қазіргі нарықтық экономика туралы білімдермен, басқарушылық позициялармен және т.б.аспектілерді өз пәнімен біріктіруге мүмкіндік береді, Мұнда оқушының кәсіби бағыты мейлінше айқындалады, пәндер бойынша оқытуға қызығушылық танытуға және ынталандыруға болады.

Аталған міндеттер кешенін шешу қазіргі кезеңдегі жоғары кәсіби білім берудің басты мақсатына қол жеткізуге мүмкіндік береді. Осылайша, маңызды теориялық және практикалық дайындық болашақ маман үшін тиісті біліктілік деңгейін қамтамасыз етеді; кәсіби маңызды, басқарушылық және кәсіпкерлік сапаларды дамытуға ықпал етеді, оның кәсіби өсуін ынталандырады және білім беру саласындағы мұғалімнің мүмкіндіктерін кеңейтеді.

Олай болса, болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігі – бұл білім беру процесінде субъектілерді оқыту, тәрбиелеу және дамыту мақсатында басқарушылық қызметтер мен тұлғалық қасиеттерді жүзеге асыруды қамтамасыз ететін функциональдық және тұлғалық құрамдардың интегративті бірлігі ретінде қарастыру қажеттігіне меңзейтін пікірлермен [4,5] толық келісуге болады.

Сонымен, мұғалімнің басқарушылық қызметтерінің ауқымы кең, демек, қажетті басқарушылық құзыреттер де ауқымды. Мұғалімнің іс- әрекетіндегі,

яғни білім беру ұйымы, оқу және тәрбие процестері, өзін-өзі жетілдіру шеңберіндегі басқарушылық циклдардың көптігі кәсіби құзыреттіліктің құрамдас бөлігі ретінде басқарушылық құзыреттілікті дамыту қажеттілігін нақты анықтайды. Осы орайда, болашақ мұғалімдердің басқарушылық қасиеттерін дамытудың принциптері мен әдістерін сипаттап, басқарушылық құзыреттіліктерді қалыптастыру тетіктерін анықтайтын әдістемелік негіздеме қажет. Педагогикалық жүйелер мен процестер тек динамикалық ғана емес, сонымен қатар белсенді, яғни оның субъектілері өзін-өзі басқарады, оларды басқару жағдайына ауыстырады. Процестердің тиімділігіне кез-келген жағдайда қол жеткізу мүмкіндігі туғызылса, болашақ мұғалімнің басқару құзыреттілігін дамытудың басты бағыты осы болмақ.

Алайда, жаңа құқықтық және экономикалық негізде өтіп жатқан білім беруді модернизациялаудың бүгінгі жағдайында мұғалімнің басқарушылық құзыреттіліктерін қалыптастыру проблемасының теориялық және практикалық аспектілері егжей-тегжейлі қарастырылмаған, сондықтан ол жан-жақты зерттеуді қажет етеді. Мәселенің өзектілігі осымен түсіндіріледі. Жүргізілген талдау жұмыстарының нәтижесінде:

- жаңа білім беру стандарттары құрылымындағы оқушыларда әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыру бойынша басқару компонентінің күшейтілуі мен мұғалімнің қажетті басқарушылық құзыреттіліктерінің жеткіліксіздігі деңгейі арасында;

- басқарушылық құзыреттіліктің жоғары деңгейде дамыған мұғалім-менеджерге әлеуметтік қажеттілік пен осы құзыреттіліктердің мазмұны туралы мұғалімдердің субъективті түсініктері арасында;

- мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін қалыптастыру қажеттілігі мен осы мәселенің ғылыми тұрғыдан жеткілікті қарастырылмауы арасында қарама-қайшылықтар бар екендігі анықталды.

Олай болса, болашақ мұғалімнің басқарушылық құзыреттілігін кәсіби дайындық үдерісінде қалыптастыру проблемасының жан-жақты қарастырылуы қазіргі таңдағы кезек күттірмейтін мәселелердің бірі болып табылады.

ӘДЕБИЕТ

[1] Батарова Т.М. Профессиональная подготовка будущего учителя к управленческому общению. - Тольятти, 1998. – 78 с.

[2] Тицкая Л.Р. Управленческий компонент профессиональной подготовки в системе высшего педагогического образования: автореферат дис. кандидата педагогических наук. - Москва, 1998. – 64 с.

[3] Исламов А. Э. К вопросу формирования управленческой компетентности будущего педагога // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 2. – С. 45-48.

[4] Селиверстова М. В. Управленческая и профессиональная компетентность педагога // Актуальные проблемы образования и науки»: материалам научно-практической конференции VII Знаменские чтения. - СурГПУ, 2008. – С.83-89.

[5] Борытко Н.М. Профессионально-педагогическая компетентность педагога // Интернет-журнал «Эйдос». 2007. - 30 сентября, Режим доступа: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-10.htm>. [Дата обращения 23.10.2020].

REFERENCES

- [1] Batarova T.M. Professional'naya podgotovka budushchego uchitelya k upravlencheskomu obshcheniyu. (Professional training of the future teacher for managerial communication). - Tol'yatti, 1998. – 78 p. [in Rus]
- [2] Titskaya L.R. Upravlencheskiy komponent professional'noy podgotovki v sisteme vysshego pedagogicheskogo obrazovaniya: avtoreferat dis. kandidata pedagogicheskikh nauk. (Managerial component of professional training in the system of higher pedagogical education: abstract of the dissertation of the Candidate of Pedagogical Sciences). - Moskva, 1998. – 64 p. [in Rus]
- [3] Islamov A.E. K voprosu formirovaniya upravlencheskoy kompetentnosti budushchego pedagoga (On the question of the formation of managerial competence of the future teacher). Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya. – 2014. – № 2.– P. 45-48. [in Rus]
- [4] Seliverstova M. V. Upravlencheskaya i professional'naya kompetentnost' pedagoga. Aktual'nyye problemy obrazovaniya i nauki»: materialam nauchno- prakticheskoy konferentsii VII Znamenskiye chteniya. (Managerial and professional competence of the teacher .Actual problems of education and science": materials of the scientific and practical conference VII Znamenskiye readings). - SurGPU, 2008. – P.83-89. [in Rus]
- [5] Borytko N.M. Professional'no-pedagogicheskaya kompetentnost' pedagoga (Professional and pedagogical competence of the teacher). Internet-zhurnal «Eydos». 2007. - 30 sentyabrya, Rezhim dostupa: <http://www.eidos.ru/journal/2007/0930-10.htm>. [Data obrashcheniya 23.10.2020]. [in Rus]

ФОРМИРОВАНИЕ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Калиева К.М¹, к.п.н., профессор

Габиден Р², магистрант,

^{1,2} КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

Аннотация. В статье проанализированы работы отечественных и зарубежных ученых по проблеме формирования управленческих компетенций; определено содержание понятия «управленческая компетентность будущего учителя в соответствии с научными положениями компетентностного подхода к профессионально-педагогическому образованию.

Современная школа испытывает потребность в педагогах, не только способных объяснять новый материал и организовывать свой труд, но и умеющих грамотно управлять учебно-познавательной деятельностью обучаемых. Речь идет о новой роли педагога — педагога-менеджера, способного обеспечить гарантированный уровень образованности обучаемого, т.е. достижение прогнозируемого и диагностируемого результата за намеченное время и с заранее определенными затратами ресурсов. Отсюда и возникает настоятельная необходимость формирования управленческой компетентности будущего учителя как компонент профессиональной подготовки специалиста в вузе.

Ключевые слова: компетенция, управленческая компетенция, компетентностный подход, формирование управленческих компетенций, профессиональная подготовка будущего учителя, педагог-менеджер.

FORMATION OF MANAGEMENT COMPETENCIES FOR FUTURE TEACHER AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Kalieva K.M¹, c.p.s., professor

Gabiden R², master student

^{1,2}Ablai Khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: kalieva.k.m@mail.ru

Abstract. This article analyzes the work of domestic and foreign scientists on the problem of the formation of managerial competencies. The content of the concept “managerial competence of the future teacher in accordance with the scientific provisions of the competence-based approach to professional and pedagogical education is determined.

The modern school is in need of teachers who are not only able to explain new material and organize their work, but also who are able to competently manage the educational and cognitive activities of students. We are talking about a new role of a teacher - a teacher- manager who is able to provide a guaranteed level of education of the student, i.e. achievement of a predictable and diagnosed result within the planned time and with predetermined resource costs. Hence, there is an in sore need of to form the managerial competence of the future teacher as a component of the professional training of a specialist at a university.

Keywords: competence, managerial competence, competence-based approach, the formation of managerial competencies, professional training of a future teacher, teacher-manager.

Статья поступила 06.11.2020